

Kent ve Çocuk Çalışmalarında Kullanılan Katılımcı Sosyal Araştırma Yöntemlerine Dair Bir Değerlendirme

An Evaluation of Participatory Social Research Methods Used in Urban and Child Studies

Tuba Karagöl Bezek¹ Prof. Dr. Fahriye Nihan Özdemir Sönmez²

Öz

Üzerinde barındırdığı fiziksel yapıların ötesinde; kullanıcılarının ihtiyaçları, istekleri, kültürleri, alışkanlıkları ile yaşayan, sosyal bir canlı olan kente dair alınan tüm kararlarda, hazırlanan planlarda, uygulanan dönüşümlerde ya da etkilerin ölçülmesinde katılımın sağlanması büyük önem taşımaktadır. Karar vericiler ya da yetkililer tarafından, katılım gözetimsiz hayata geçirilen müdahalelerin, nihai kullanıcılar ile uyum sağlayamadığı, sorunlara çözüm getirmekte yetersiz kaldığı, yapılan tespitlerin eksik olduğu görülmektedir. Özellikle, kırılğan ve dezavantajlı sosyal grupların başında yer alan ve yetişkinlere kıyasla içinde bulunduğu mekândan etkilenme eğilimi daha yüksek bir grup olan çocukların da sürece dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuk katılımı, çocukların kendilerini etkileyen karar alma süreçlerine, katılımın değişik aşamalarında, düzenli ve sürekli bir şekilde görüş bildirmesi ve katılması, olarak tanımlanabilir. Bu makale ile, kente dair sosyal araştırmalarda çocuk katılımında kullanılan yöntemler üzerine genel bir bilgilendirme yapılarak, araştırmacılar için özet bir yol haritası ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, öncelikle kentsel araştırmalara çocukların katılımının önemi vurgulanmış, ardından bu çalışmalarda izlenen adımlar genellenmiş, çocuk katılımının aktif ya da pasif oluşuna göre bir sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflandırmada içinde kullanımı en yaygın olan katılımcı yöntemler; uygulanışları, sağladıkları avantajlar ve barındırdıkları dezavantajlar ile derlenmiş, bu yöntemlerin uygulanmasında dikkat edilmesi gereken hususlara etik başlığı altında yer verilmiştir. Son olarak genel bir değerlendirme yapılarak tek bir yöntem yerine birden çok yöntemin bir arada kullanılmasının sağladığı avantajlar verilen örneklerle desteklenerek belirtilmiştir. Böylelikle çocuk katılımına yer verecek kentsel araştırmalar için özetleyici bir yol haritası oluşturulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent ve Çocuk, Çocuk Katılımı, Sosyal Araştırma Yöntemleri, Çocuklar ile Sosyal Araştırma, Katılımcı Yöntemler

ABSTRACT

Beyond the physical structures it contains, the city, which is a social entity living with the needs, desires, cultures and habits of its users, requires significant importance in ensuring participation in all decisions made, plans prepared, transformations implemented or the measurement of effects. It is observed that interventions carried out by decision-makers or authorities without considering participation do not align with the final users, fall short of solving problems and are incomplete in their findings. Particularly, it is crucial to include children, who are among the vulnerable and disadvantaged social groups and have a higher tendency to be affected by their environment compared to adults, in the process. Child participation can be defined as children regularly and continuously expressing their views and engaging in the decision-making processes that affect them, at various stages of participation. This article aims to provide a general overview of the methods used in child participation in social research related to cities and to offer a summary roadmap for researchers. In this context, the importance of involving children in urban research is first emphasized, followed by a generalization of the steps taken in these studies and a classification based on whether child participation is active or passive. Within this classification, the most commonly used participatory methods are compiled along with their implementations, advantages and disadvantages, and issues that need to be considered in applying these methods are discussed under an ethical heading. Finally, a general evaluation is made, highlighting the advantages of using multiple methods together rather than relying on a single method, supported by examples. Thus, the goal is to create a summarizing roadmap for urban research that incorporates child participation.

Keywords: City and Children, Child Participation, Social Research Methods, Social Research with Children, Participatory Methods

¹Corresponding Author | Yetkili Yazar: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Ana Bilim Dalı, tkbezek@ankara.edu.tr, orcid: 0009-0001-9285-2176

²(Prof. Dr) Ankara Üniversitesi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Ankara, Türkiye, Nihan.Ozdemir.Sonmez@ankara.edu.tr, orcid: 0009-0008-8195-5699

GİRİŞ:

Kent; insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, planlanarak ya da organik olarak şekillenen, zaman içinde gelişen ve değişen bir yapıdır. İhtiyaçlar, talepler, yönlendirmeler, ekonomik etkenler, alınan kararlar, bazen de zorunluluklar ile dinamik ve kendine has özellikler ile donanmış olan her kentin bir kimliği vardır. Doğal ve insan yapımı tüm öğeleri ve içinde yaşayan insanlar ile oluşan kentlerin kimliği, zamanla başkalaşım geçirebileceği gibi, aynı da kalabilir. Kullanıcıları aynı zamanda canlılığının sürmesinin kaynağıdır ve kent ile aralarında güçlü bir etkileşim vardır. Bu etkileşim nedeniyle, kente dair planlama ve karar mekanizmasının adımları içinde gerekli olan aşamalarda katılıma yer verilmesi önem taşımaktadır. Hazırlanan planlarda, uygulanan dönüşümlerde ya da mevcut uygulamaların değerlendirilmesinde farklı kesimleri de sürece dahil ederek halkın katılımı olumlu edinimler sağlamaktadır. Karar vericiler ya da yetkililer tarafından, katılım gözetmeksizin hayata geçirilen müdahalelerin, nihai kullanıcılar ile uyum sağlayamadığı, sorunlara çözüm getirmekte yetersiz kaldığı, yapılan tespitlerin eksik olduğu görülmektedir. Farklı sosyoekonomik sınıfların temsili kadar, kırılgan ve dezavantajlı sosyal grupların başında yer alan çocukların da sürece dahil edilmesinin pozitif çıktıları gözlemlenebilmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde çocuklar; yetişkin korumasına muhtaç pasif hizmet alan bireyler olarak değil, kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı bulunan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu hakkın, yaş ve olgunluklarına uygun olarak ve gereken özen gösterilerek tanınması gerektiğinin de altı çizilmiştir (Unicef Türkiye, 1989). Sözleşmenin çocukların kendi hayatlarına ilişkin konulara etkin olarak katılma hakkının korunması ve bu hakka saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulayan 12. maddesi ve bunu destekleyen diğer maddeleri, çocuğun katılım hakkını şekillendirmektedir (Erdemli, 2017: 7). Bu sözleşme sonrasında çocukların dinlenmesi ve fikirlerinin alınması gerektiği yönünde görüşler yaygınlaşmaya, böylelikle çocukların katılımının sağlandığı sosyal araştırmaların sayısı artmaya başlamıştır (Şahin ve Dostoğlu, 2014: 610). 1990'lardan sonra bu konunun önemine dair fikir birliği oluşmaya başlasa da kimi erken tarihli kent çalışmalarında çocuklara ilişkin araştırma ve incelemeler yapıldığı görülmektedir. Örneğin, 1960'ların başında ABD'nin Kansas eyaletinde otoyol inşaatından kaynaklanan zorunlu yer değiştirmenin sosyal, psikolojik ve ekonomik sonuçlarının incelendiği araştırmanın bir bölümü çocuklar üzerindeki etkilerin tespitine ayrılmıştır (Northwood, 197: 225).

Konuya verilen önem arttıkça, çocukların araştırmalara nasıl dahil edilebileceği ile ilgili çok sayıda rehber ve kitapçık hazırlanmış, ileriki çalışmalara kılavuzluk edilmeye çalışılmıştır:

- International Literature Review: Ethical Issues in Undertaking Research with Children and Young People-Uluslararası Literatür İncelemesi: Çocuklar ve Gençlerle Araştırma Yaparken Etik Sorunlar (Powell ve diğerleri, 2012),
- The Ethics of Research with Children and Young People: A Practical Handbook-Çocuklar ve Gençlerle Araştırmanın Etiği: Pratik Bir El Kitabı (Alderson ve Morrow, 2013),
- The Steps for Engaging Young Children in Research-The Guide-Genç Çocukları Araştırmaya Dahil Etme Adımları-Rehber (Johnson ve diğerleri, 2014),
- Method Guide 8 - Participatory Methods: Engaging Children's Voices and Experiences in Research-Yöntem Rehberi 8 - Katılımcı Yöntemler: Araştırmada Çocukların Seslerini ve Deneyimlerini Dahil Etme (Kleine ve diğerleri, 2016),
- Social Research with Children and Young People-Çocuklar ve Gençlerle Sosyal Araştırma (Brady ve Graham, 2018),
- Handbook for Children's Participation in Research in Indonesia - Endonezya'da Çocukların Araştırmaya Katılımı İçin El Kitabı (Habib ve Agastya, 2021), bunlardan bazılarıdır.

Şekil 1. Kent Çalışmalarında Çocukların Sürece Katılabileceği Aşamalar

Kent üzerine yapılan çalışmalar, kapsamı geniş olan araştırma ve uygulamalardır. Çocukların sürece dahil edilmesi, planlama kararları alınırken olabileceği gibi, tamamlanmış planların ya da uygulanmış projelerin sonrasında, etkiyi ölçmek, süreci gözlemlemek, eksikleri tespit etmek ya da memnuniyet seviyesini belirlemek amacıyla da olabilir. Çocuklar katılımcı olarak, karar alma evresinde, uygulamada ya da sonuçlandırmanın ardından ihtiyaç duyulan izleme ve değerlendirme gibi farklı aşamalarda, planıcı, yönetici ya da sosyologlar ile beraber yol alabilirler (Şekil 1). Böylelikle, yeni plan ve projeler için yol gösterici geri beslemeler elde edilebilir.

1. Çocuklar ile Araştırmada İzlenecek Adımlar

Çocuklar ile araştırma yapabilmek için özel bir çabaya ihtiyaç vardır (Akbaş ve Erükçü Akbaş, 2019: 150). 1949 yılından bu yana, sosyal ve ekonomik olarak dezavantajlı konumdaki çocukların olanaklarını arttırmayı hedefleyen, Hollanda merkezli bir sivil toplum örgütü olan Bernard van Leer Vakfı tarafından hazırlanmış olan rehberde, çocukları araştırmalara dahil etmek için izlenmesi gereken adımlar özetlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Çocukları Araştırmalara Dahil Etmenin Adımları (Johnson ve diğerleri, 2014:9) (*Kaynaktaki veriler yazar tarafından Türkçeye çevrilmiş ve görselleştirilmiştir.)

Çocukların sürece katılımından önce tamamlanması gereken hazırlık aşaması çeşitli adımlardan oluşmakta ve çalışmanın başarılı sonuçlandırılabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Kapasite ve kabiliyetin dikkate alınması, etik konusuna yer verilmesi, sağlıklı iletişim için güven ve ilişkilerin geliştirilmesi, uygun yöntemin seçilmesi, uygun iletişim biçimlerinin belirlenmesi ve bağlamın dikkate

alınması, şeklinde sıralanan bu adımlar ile genel bir şema çizilmektedir. Ancak her biri araştırmaya ve katılımcılarına göre özelleşmekte ve farklılık gösterebilmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de, Türk Ceza Kanunu'nda ve Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtildiği üzere; "On sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.". Yetişkinlerin yaşam süreci ile kıyaslandığında, çocukların bu on sekiz yıl içinde birbirinden oldukça farklı, fiziksel, bilişsel, sosyal, duygusal ve algısal değişimlerden geçtiği görülmektedir. Paralel olarak, içinde yaşadıkları mekânı algılamaları, bu konuya dair sorunları görüp, çözümler üzerine düşünebilmeleri ve tüm bunları dışarıya aktarmak için kullandıkları yöntemler ve becerileri de farklılık göstermektedir.

Bir diğer önemli konu da yetişkinliğin zıttı olarak çocukluk kavramı kullanılırken, çocukluğu homojen bir yapı gibi algılamamanın yanlış olduğudur (Kirk, 2007: 1255). Çocukluk dönemi kendi içinde, birçok açıdan farklılaşabilmektedir. Özellikle ülkemiz gibi sosyokültürel farklılıkların fazla olduğu, aynı okul seviyesinde bile olsalar eğitim-öğretim birikimleri arasındaki ayrımın büyük olduğu toplumlarda bu durum araştırmalarda mutlaka dikkate alınmalıdır. Uygun yöntemin seçilmesi için yaş gruplarına göre bir sınıflama yapılabileceği gibi, çocukların bilişsel ve algısal gelişimleri göz önünde bulundurularak da yöntem belirlenebilmektedir. Ancak bunun yapılabilmesi için katılımcı çocuklar hakkında daha fazla bilgiye sahip olunması gerekir.

Çocuklar kendileri hakkındaki bilginin en iyi kaynaklarıdır (Docherty ve Sandelowski, 1999: 177). Araştırma yönteminin doğru seçilebilmesi için, sahadaki sosyoekonomik yapının, demografik özelliklerin, edinilmek istenen çıktılarının niteliğinin ve detay düzeyinin dikkate alınması ve yöntem kararının buna göre belirlenmesi gerekmektedir.

2. Yöntemler

Sosyal araştırma ve çalışmalarda katılımcılardan veri toplamak için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Katılımcının kendisinden veri toplamak için en fazla başvurulan, birincil veri toplama teknikleri; gözlem, mülakat, anket, deney ve doküman analizi olarak sıralanabilir (Yıldırım, 2017: 117-144). Söz konusu kente dair çalışma ve araştırmalar ve çocuk katılımcılar olunca, yukarıda bahsedilenlere ek olarak farklı yöntemler de uygulanmaktadır. Kentin ve çocuğun dinamik ve kendine has doğasına uygun olacak şekilde çeşitlilik gösteren her bir yöntem bazı avantaj ve dezavantajlar içermektedir. Bunlar katılımcıların özelliklerine, araştırmanın ve çalışmanın amacına göre değişiklik gösterebilmektedir.

Geçmişte, çocukların yaşamları araştırılırken, genellikle çocuklara bakım verenlerin görüşleri ve bakış açıları incelenmiştir (Prior ve Herwegen, 2020: 109). Araştırmacıların, doğrudan çocuk katılımcılardan cevap almaya çalışmaya başlaması ile, "çocuklar hakkında bilgi arayan araştırmacılar, çocuklardan bilgi almaya çalışan araştırmacılara" doğru araştırmaların odağı değişmiştir (Docherty ve Sandelowski, 1999: 177). Akbaş ve Erkükçü Akbaş, çocuğun dilini keşfetmenin önündeki büyük engelin yetişkinlik ve yetişkinlik dili olduğunu, aşılması gerekenin de yetişkinliğin sınırları olduğunu belirtmişlerdir (2019: 150). Çocuklar ile çalışılırken, daha sağlıklı sonuçlar alınabilmesi için doğru yöntemlerin seçilmesi büyük önem taşımaktadır.

Literatür incelendiğinde, sosyal araştırmalarda kullanılan yöntemlerin farklı kriterlere göre kategorilere ayrılmış olduğu görülmektedir. Örneğin, Boyden ve Ennew (1997: 97) tarafından "Çocuklarla Katılımcı Araştırma El Kitabı"nda yapılan kategorizasyonda metotlar üç şekilde ayrılmıştır; birinci grupta, çalışılan katılımcıya göre; bireyler ile ve grup ile, ikinci grupta, kullanılan yaklaşıma göre; gözlem ve iletişim, üçüncü grupta ise toplanan veriye göre: sözel, yazılı ve görsel olarak sınıflandırma yapılmıştır.

Çocukların kentsel araştırmalara katılımını içeren çok sayıda çalışması olan Yücel Can Severcan, farklı şehirlerde çocukların kentsel planlamaya katılımını inceledikleri çalışmalarda kullandıkları yöntemleri ana başlıklar altında toplamıştır. Bunlardan çocuk-yer etkileşimlerini belgeleme üzerine kullanan

yöntemlerde anketler, bellek haritası çizimleri, katılımcı fotoğraflama, aktivite günlükleri; küresel konum belirleme aletleri ile yapılan çalışmalar, haritalama, grup söyleşileri yer almıştır. Belirlediği bir diğer yöntem grubu olan yerden öğrenimi amaçlayan etkinliklerde kültürel geziler, odak gruplar, gruplar ile haritalama, son grup olan yerin planlanması ve tasarımını amaçlayan etkinliklerde ise tasarla-yap atölyeleri, odak grup çalışmaları, tasarım atölyeleri ve planlama atölyeleri sıralanmıştır (Medium, 2019).

Bu çalışma kapsamında, çocuğun katılımcı olma haline yoğunlaşmak ve katılımcı olarak araştırma ve çalışmalarda yer almasının öneminin altını çizmek amaçlanmıştır. Bu sebeple, çocuğun katılımcı kimliği ile araştırmada nerede konumlandığı üzerinde durularak yeni bir kategorizasyon yapılmıştır:

1. Katılımcının aktif olduğu yöntemler: yazılı, sözel, görsel ve deneyim,
2. Katılımcıların pasif olduğu yöntemler: gözlem ve verinin ikincil kaynaklardan toplandığı yöntemler.

Bu gruplandırma üzerinden, kent-çocuk çalışmalarında en sık kullanılan yöntemler özetlenmiştir. Yöntemler açıklanırken, avantaj ve dezavantajlarına da değinilerek; çocuk katılımcılar ile yapılan uygulamalara dair genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

2.1 Katılımcının Aktif Olduğu Yöntemler

Çocuğun katılımcı olarak aktif olduğu yöntemlerden en sık başvurulan teknikler yazılı ve sözel yöntemler altında toplanmıştır. Bunların yanı sıra görsel araçların kullanıldığı ve katılımcıların bir deneyimin parçası haline getirilerek veri aktarmasına olanak sağlanan yöntemler de mevcuttur. Tüm bunlarda, katılımcı olarak çocuk aktif bir role sahiptir.

2.1.1. Yazılı Yöntemler

Sosyal araştırmalarda en yaygın kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan anket, İngiliz Webster Sözlüğü'nde; "istatistiki derleme veya toplanan bilginin karşılaştırması amaçları için hazırlanmış bir yazılı sorular bütünü; sorular dizini" olarak tanımlanmıştır (Turner, 2020: 64). Yetişkinlerde sıklıkla başvurulan ve sosyal araştırmalarda çok önemli bir araç olan anketler, çocuklar ile yapılan çalışmalarda da kullanılmaktadır.

Her ne kadar anketlerin hazırlanması kolay görünse de soruların üzerinde hassasiyetle durulması önemlidir. Amaca yönelik soruların katılımcılara ulaştırılmasından sonra, anketlerin doldurulması; kendi kendine, yüz yüze veya telefon görüşmesi şeklinde olabilir. Son yıllarda, bilgisayar destekli yüz yüze görüşme tekniği de anketlerin uygulanmasında kullanılmaya başlanmıştır (Turner, 2020: 64).

Sosyal araştırma tekniği olarak anketin avantajları; soruları cevaplayan katılımcı açısından zaman bolluğuna imkân vermesi, çalışmanın yürütücüsünün etkisizliğine ve soru-cevap sırası etkilerini azaltılmasına olanak vermesi olarak sıralanabilir (Turner, 2020: 67). Yöntemin dezavantajları ise; esneklik kaybı, cevapsız soruların oranının diğer tekniklerden daha yüksek olması, cevaplama sürecinde kontrolün az olması ve okuma seviyesi düşük katılımcıların zorlanması olarak özetlenebilir (Turner, 2020: 67). Anketten verimli sonuçla alınabilmesi için, tasarımı, yönetimi, uygulanması ve analizi titizlikle yapılmalıdır.

Yazılı veri toplama yöntemlerinin çocukların katılımcı olduğu çalışmalarda tercih edilmemesinin nedenleri arasında, yetişkinlerdeki uygulamalarda görülen dezavantajlara ek olarak çocukların genel olarak yazmaktan hoşlanmaması ve bu nedenle yazarken kendilerini yeterince ifade edememeleri ile yaşları gereği okuma-yazma zorluğu çekme oranlarının daha yüksek olması sayılabilir.

2.1.2. Sözel Yöntemler

Nitel araştırmaların merkezinde yer alan yöntemlerden biri, konuşma ve dinlemeyi içeren görüşmelerdir. Yıldırım (2017: 123), görüşmeyi; belirli bir amaçla, soru sorma ve yanıt alma biçiminde yapılan, görüşmecinin veri toplamasını sağlayan diyalog, olarak tanımlamıştır. İlk bakışta kolay bir yöntem gibi algılansa da başarılı olması görüşmeyi yapan kişinin beceri ve tecrübesi ile orantılıdır (Yıldırım, 2017: 123).

Görüşmeler, araştırmacıya sunulan esneklik derecesine göre; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak üç gruba ayrılır (Yıldırım, 2017: 123). Uygun görüşme şeklini seçmek araştırma sorusuna ve araştırmacının yaklaşımına bağlıdır. Yapılandırılmış görüşmelerde sorular önceden belirlenmiş olup, araştırmacı tarafından belirli bir düzende okunarak cevapları kaydedilmektedir. Yapılandırılmamış görüşmelerde, görüşmenin yapıldığı katılımcının konuları oluşturmasına izin verilmektedir. Nitel araştırmalarda en çok tercih edilen görüşme türü olan yarı yapılandırılmış görüşmeler ise araştırmacılara genel bir çerçeve sağlayan sorulardan oluşmaktadır. Yönlendirmeler planlanmıştır ancak katılımcıların açıklamalarına göre görüşmenin değişmesini, soruların sırasının farklılaşmasını, uygun görüldüğünde yeni soruların eklenmesini mümkün kılan esneklik payı bulunmaktadır (Prior ve Herwegen, 2020: 119).

Görüşme tekniğinde uygulama; derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi veya hikayeler şeklinde olabilir (Yıldırım, 2017: 123-124).Derinlemesine görüşme, toplumsal yaşamı ve bunun içinde bireylerin nasıl davranışlar sergilediğini anlayabilme çabasının sonucu olarak gelişmiştir. İncelenen konuya dair, araştırmacı ve görüşülen kişi arasında sözlü iletişim ile sağlanan bir veri toplama tekniğidir. Bu teknik kullanılırken, yüz yüze iletişim, karşılıklı bilgi aktarımı şekliyle gerçekteşmektedir ve sağlıklı veri elde edilebilmesinde, araştırmacı ve görüşmeci arasındaki güven ilişkisi ve iletişimin uyumlu olması kilit noktadır (Uslu ve Demir, 2023: 290).

Odak grup görüşmeleri ise, genellikle 6-8 kişiden oluşan homojen bir grupla yapılmaktadır. Grup dinamiğinden beslenerek, konunun çok boyutlu olarak ele alınması amaçlanırken, yürütücü tarafından yönetilen ortamda, 1,5-2 saat boyunca araştırılan konuya odaklanılır(Yıldırım, 2017: 125). En önemli özelliği, sürecin bir topluluk içinde gerçekteşiyor olmasıdır. Grup dinamiğinin cazip kıldığı bu yöntem katılımcıların gözünden veri toplamaya olanak vermektedir. Araştırmacı tarafından yönlendirilen konuşma, katılımcılar tarafından biçimlendirilmektedir (Erdoğan ve Uyan-Semerci, 2021: 174-175).

En az biçimlendirilmiş görüşme türlerinden biri olan hikayeler ya da anlatılar, katılımcının başından geçmiş bir olayla veya yaşamıyla ilgili aktarımlarına dayanmaktadır. Çerçevesinin çoğu zaman araştırmacı tarafından değil, anlatıcı tarafından belirlendiği bu tür, en az yapılandırılmış yöntemlerden biridir. Genellikle özel ve hassas konularda bilgi toplamak amacıyla kullanılmaktadır (Yıldırım, 2017: 125).

Sözel yöntemlerin katılımcıların çocuklar olduğu çalışmalarda da sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Veriyi almak için temel yöntem olarak seçilebileceği gibi, diğer yöntemlerin değerlendirilmesinin çocuk ile yapılması sırasında besleyici bir yaklaşım olarak da başvurulabilmektedir.

2.1.3. Görsel Yöntemler

Alakuş ve Mercin (2009: 4), resmin sözcüklerden daha etkili olduğunu şöyle ifade ederler: "İnsan beyni, işitsel yapıdan beş kez daha fazla görsel algıya sahiptir". Mekân ile ilişkili konular üzerine çalışılırken, görsel medyanın kullanılması, sözel tanımlamalardan çok daha avantajlıdır (Sancar, 2005: 28). Çocuklar ile gerçekteşirilen nitel araştırmalarda kullanılan görsel yöntemlerden yaygın olan iki yöntem; çocuk çizimlerinin değerlendirilmesi ve görüşmelerde fotoğraf gibi görsellerden yararlanılmasıdır.

Nitel araştırmalarda kullanılan görsel yöntemlerden çocuk çizimlerinden yararlanmanın, küçük yaş grubu ya da farklı hassasiyetleri sebebiyle çalışmaya katılmaya çekinen çocukların katılımında ön

plana çıktığı görülmektedir. Çocukların, sözlü ya da yazılı araçlar ile kendilerini ifade etmekte zorlandıkları durumlarda, kendi yaptıkları çizimler ile duygu ve düşüncelerini daha iyi ve özgün bir şekilde aktarabildikleri gözlemlenmektedir.

Barraza (1999: 49), sosyal araştırmalarda çocuklar hakkında bilgi elde etmek için çizim tekniklerini kullanmanın, nispeten kolay bir yol sağladığını, birçok çocuğun sorulara yanıt vermeyi sevmeyen, çoğu çocuğun gerginlik belirtisi göstermeden çizim yapmaktan hoşlanma eğilimi gösterdiğini belirtmiştir. Bu sebeplerle, çizimlerin kullanılması güçlü bir araç olmakta, çizim denemeleri hızlı, kolay ve keyifli bir şekilde tamamlanabilmekte, kendi zihinlerindeki düşünceleri yansıttığı için çocukların duygu ve düşüncelerine bir pencere açmayı sağlamaktadır (Barraza, 1999: 49). Yavuzer (2017: 74-75) ise; ifade yöntemi olarak kelimeler yerine çocuk resimlerinin kullanılmasının, kelime bilgisi sınırlı olan bir çocuk için, dış dünya ile arasındaki iletişimi sağlayan ve duygu ve düşüncelerini kolayca aktarabilmesine aracılık eden bir yol olduğuna vurgu yapmıştır.

Çocuklar çizimlerinde, çeşitli malzemeler aracılığıyla, daha önce gördükleri nesnelere veya deneyimledikleri durumları, resme yansıtan şemaları kullanmaktadır (Köseoğlu, 2023: 141). Sürekli bir gelişim içinde olan çocuğun içinden geçtiği gelişim evresine göre, çizimlerinde de farklılıklar gözlemlenmektedir. Genel olarak, çocuğun yaşı büyüdükçe, basitten daha karmaşığa giden, detay düzeyinin arttığı, daha gerçekçi resimler ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu aşamalar Yavuzer (2005: 31) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

- a. 2-4 Yaş Karalama Evresi
- b. 4-7 Yaş Şema Öncesi Dönem
- c. 7-9 Yaş Şematik Dönem
- d. 9-12 Yaş Gerçekçilik Dönemi
- e. 12-14 Yaş Görünürde Doğalcılık Dönemi

Fiziksel, sosyal, ruhsal ve bilişsel açıdan belirli dönemlerde çocukların farklı algılara sahip olması, çocukların gelişim aşamalarına göre yaptıkları resimlerin farklılaşmasına ve farklı anlamlar kazanmasına yol açmaktadır (Çakırer-Özservet ve Akıllı, 2015: 2085). Bu sebeple, çocuk çizimleri kullanılarak yapılan çalışmalarda, çizimler çocukların içinde olduğu yaş gruplarına göre sınıflandırılarak değerlendirme yapılmaktadır. Çizimler yorumlanırken, çocukların duygu ve düşüncelerini yansıtan ipuçları yakalanmaya çalışılmaktadır. Bazı imgeler olumlu, bazıları ise olumsuz olarak değerlendirilirken, aynı imgenin farklı resmedilişleri bambaşka anlamlar ifade edebilmektedir. Bunların yanı sıra, renklerin kullanımı da pozitif ya da negatif duygu ve düşüncelerin göstergesi niteliğindedir.

Bu yöntemin kullanılması, her ne kadar çizim yapmayı seven ve bu konuda başarılı olduğunu düşünen çocuklar ile çalışılırken avantaj sağlasa da çizim yeteneği olmayan ya da olmadığına inanan çocukların katılımında kullanılmak istendiğinde dezavantaja dönüşebilmektedir. Ayrıca çizimleri yorumlayan kişinin bu konuda bilgi sahibi olması, sembol ve imgelerin hangi duygu ve düşünceleri yansıttığına hâkim olması gerekmektedir. Resimlerin değerlendirilmesinin ya da okunmasının çizen çocukla birlikte yapılması ve çizgilerin yanlış anlamlandırılmaması önem taşımaktadır (Çakırer-Özservet ve Akıllı, 2015: 2085).

Nitel araştırmalarda çocuk katılımında başvurulan bir başka yöntem fotoğraf gibi görsellerin kullanılmasıdır. Bu tip görseller genellikle görüşme tekniği içinde kullanılmaktadır. Görseller ile desteklenen sözlü görüşmeler, çocuklar için daha ilgi uyandırıcı olmaktadır.

2.1.4. Deneyim İçeren Yöntemler

Katılımcıların bir deneyim yaşayarak, bu sürecin içinde veri aktarımı yaptıkları yöntemlerden, katılımcı fotoğrafçılık, kesit yürüyüş ve katılımcı haritalama kent ve çocuk özelinde yapılan araştırma ve çalışmalarda kullanılan yöntemlerdendir. Durağan olmamaları, katılımcıların görece eğlenceli bir şekilde katkı sağlamalarına olanak vermeleri ve her birinden sonra elde edilen verinin sadece araştırmacının görebileceği istatistiksel bir data olmasının ötesinde, katılımcıların da görebilecekleri somut birer çıktı ile sonuçlanmaları gibi ortak güçlü yönlerinden söz edilebilmektedir.

Kesit Yürüyüş

Kesit Yürüyüş, İngilizce'deki adıyla "transect walk", araştırmaya konu alanda, iki nokta arasında belirlenmiş rota üzerinde, bir amaç için yürümeyi içeren katılımcı bir grup çalışması olarak tanımlanabilir. Çalışma sırasında araştırmacı, plancı ya da diğer uzmanlık alanlarından gelen yürütücüler ile halktan katılımcılar birlikte gözlem yaparak, konuşarak, soru-cevap içeren sohbetler yaparak rotayı keşfetmiş olurlar. Böylelikle, katılımcılar alana yönelik düşüncelerini, eleştirilerini ve önerilerini interaktif bir şekilde aktarma olanağını yakalarken, araştırmanın yürütücüleri de katılımcıların farklı bakış açılarını görme imkanını (Puttkamer, 2017b).

Çalışma öncesi amacın tüm katılımcılara detaylı bir şekilde açıklanması, yürüyüş sırasında esnek olunması ve gerekli durumlarda spontane davranılması, çalışmanın verimini arttırmada etkili olabilmektedir. Alanın çok geniş ya da katılımcı sayısının yüksek olduğu durumlarda, gruplara ayrılarak çalışmayı sürdürmek tercih edilmektedir. Rota belirlenirken, mümkün olduğunca farklı fiziksel alanlardan ve farklı arazi kullanımlarından geçmesine dikkat edilmektedir. Yürütücü, yürüyüş sırasında; "Ne görüyorsunuz?", "Bunlar nedir?" ve "Neler yapıyorlar?" gibi yönlendirici olmayan kısa sorular ile katılımcıların bilgi ve düşüncelerini sözlü ya da tutulan notlar şeklinde aktarmaları beklenmektedir. Yürüyüş sonunda, rota üzerinde geçilen yerler bölgelere ayrılarak, her biri ile ilgili verilerin derlendiği bir tablo düzenlenmektedir (Joint Learning Initiative on Faith & Local Communities, 2019).

Özellikle araştırmacı ya da plancının sahayı iyi tanımadığı durumlarda, semtin bir kesitini alabilmeye imkân verdiği için avantajlı bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Karşılıklı iletişimi içermesi nedeniyle, araştırmacı ya da plancılar ile katılımcılar arasında bağ kurulmasını da kolaylaştırabilmektedir. Kendi ortamlarını bir uzmana anlatma şansı verilen katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri ve bu ortamda daha kolay ifade ettikleri gözlemlenebilmektedir. Zaman zaman daha fazla bilgi aktarabilmek ve sahaya ne kadar hâkim olduklarını gösterebilmek için aralarında bir rekabet oluşması, bu durumun da yürütücülere daha fazla bilgi ya da görüş aktarılması ile sonuçlandığı görülebilmektedir (Mahiri, 1998: 4). Beraber yapılan bu yürüyüş sırasında, masa başında hatırlanamayacak bazı ayrıntılar üzerine konuşma fırsatı da doğabilmektedir. Hareket halinde olunması, soru-cevap kısmının sohbet formatında yapılması çocuk katılımcıların kendini rahat hissetmesine olanak verebilmekte, aynı zamanda sorulan sorular, aşına oldukları mekâna farklı bir göz ile bakabilmelerini sağlayabilmekte bu da farkındalıklarını arttırabilmektedir.

Öte yandan, bu yöntemin de bazı zayıf yönleri bulunmaktadır. Bunların başında katılımcıların güvenliğinin sağlanması gelmektedir. Uzun bir rota izlenirken, bazı zorluklar içeren bir alanda çalışma yürütülürken ya da katılımcıların çocuklardan oluşması gibi daha fazla gözetim gerektiren bir grup olması durumlarında, bu husus daha çok önem kazanmaktadır. Karşılaşılabilecek bir problem de yürüyüşün gerçekleştirildiği zamanda, günün saati, içinde bulunulan mevsim, tatil ya da okul günü olması gibi farklılıklar nedeniyle, spesifik bir zamanı göstermesi, toplanan bilginin ve yapılan gözlemlerin de bu zamanı kapsamasıdır. Bir başka zorluk da ilgilenilen toplumun farklı kesimlerini temsil eden, benzer özelliklerde olmayan katılımcıların dahil edilebilmesidir (Puttkamer, 2017b). Bu durumda toplanan bilgi, elde edilen gözlem sonuçları da kısıtlı kalabilmektedir.

Katılımcı Fotoğrafçılık ya da Oto-Fotoğrafçılık

Katılımcıların mekâna ilişkin tercihlerini, kendilerinde uyandırdığı duygu ve düşünceleri öğrenmenin bir başka yolu katılımcı fotoğrafçılık ya da oto-fotoğrafçılık yönteminin kullanılmasıdır. Katılımcı fotoğrafçılık, başlangıçta Çinli kadınlar için geliştirilmiş ve çocuklar gibi dışlanmış grupların sesini duyurmayı vaat etmiştir. Yöntem, çocuklara kendileri için önemli olan şeylerin fotoğraflarını çekme ve hikayelerini ifade edecek en anlamlı fotoğrafları seçme fırsatı vermektedir (Abma ve diğerleri, 2022: 1).

Araştırmanın yürütücüsü, kameraları mahalle üyelerine teslim ederek, sembolik olarak sorunların ve çözümlerin ne olduğuna veya olabileceğine dair karar verme yetkisini onlara devreder. Böylelikle, çektikleri fotoğraflar ile, üzerine çalışılan alanın olumlu ve olumsuz yönlerini, sorunlarını ve olası çözümlerini, mekânın özelliklerini ve nasıl kullanıldığını gösterme imkanını elde etmiş olurlar (Puttkamer, 2017b).

Genel olarak yöntemin uygulanması, gerekli açıklamaların yapılmış olduğu katılımcılara tek kullanımlık ve sınırlı sayıda fotoğraf çekebilen kameraların dağıtılması ile başlatılmaktadır. Kendilerine verilen süre içinde, çalışmaya konu olan alan içinde dikkatlerini çeken, iyi ya da kötü olduğu düşündükleri, önemli buldukları yerlerin fotoğraflarını çekerler. Fotoğraflamanın genellikle gruplar halinde gerçekleştiriliyor olması daha eğlenceli hale gelmesine ve çocukların birbirlerinin deneyimlerinden yararlanabilmelerine olanak vermektedir. Çekilen fotoğrafların basılmasının ardından, katılımcıların basılan fotoğraflar ile ilgili kısa birer açıklama yazması istenir. Son aşamada, benzer fotoğraflar ve açıklamaları kategorilere ayrılarak, değerlendirilmektedir (Sancar ve Severcan, 2010: 307-310; Sancar, 2005: 30).

Yöntemin avantajlarından biri, katılımcı çocuklar üzerinde güçlendirici bir etkisi olmasıdır. Çocuklar, yaşadıkları çevreyi daha detaylı ve farklı açılardan görmeye başlarlar. Bu konu üzerinde konuşma istekleri de artarken, çalışmaya yaptıkları katkı somut olduğu için katılımlarından gurur duyarlar (Sancar, 2005: 30).

Katılımcı Haritalama

Katılımcı haritalama, en geniş anlamıyla, yerel topluluklar, yönetimler, kalkınma ve planlamayla ilgilenen diğer aktörler tarafından haritaların oluşturulmasıdır (Corbett, 2009: 4). Bu haritalardan, planlamaya yerel halkın katılımını sağlamak için sıklıkla yararlanılırken, kentin ya da bölümlerinin kullanımı üzerine yapılan araştırmalarda ve değerlendirmelerde de başvurulmaktadır. Birçok ülkede tercih edilen bu yöntem, toprak bir zemin üzerine çizilen basit krokiler, elle çizilmiş ölçeklendirilmemiş mekân planları, coğrafi bilgi sistemlerinin getirdiği teknolojilerden yararlanılarak alınan uydu görüntüleri üzerinde yapılan çalışmalar olarak, farklı şekillerde uygulanabilmektedir.

Katılımcı haritalar, bir topluluğun kendi mekânı olarak neyi algıladığına ve bunun içindeki önemli özelliklere ilişkin değerli bir görsel temsil sağlamaktadır. Bunlar doğal, fiziksel özellikleri, kaynakları ve topluluk tarafından bilinen sosyo-kültürel özellikleri içerebilmektedir ve uygulamalar çok disiplinli olarak gerçekleştirilir (Corbett, 2009: 4).

Yetişkin ve çocuk katılımcılarla yapılan çalışmalarda kullanılabilen bu yöntem ile, çocukların ilgili mekâna dair, farklı aktiviteler için kullandıkları alanları, bir yerden bir yere giderken tercih ettikleri rotaları, sevdikleri ve sevmedikleri yerleri, güvenli buldukları-güvensiz buldukları noktaları ve genel olarak mekânın nasıl kullanıldığını, nedenleriyle birlikte tespit etmek mümkün olabilmektedir.

Severcan (2015: 154-156), haritalama yöntemini kullandığı ve çocukların mahalleleri ile ilgili iyi ve kötü buldukları yerleri, nedenleriyle birlikte anlamayı amaçladığı çalışmada, öncelikle çocuklara yaşadıkları mahallenin 1/1000 ölçekli uydu görüntüsü ve altında bulunan boş lejanttan oluşan bir afiş vermiştir. Uydu görüntüsünü nasıl okuyacakları hakkında bilgilendirilen çocuklar, kendilerine verilen afişleri ve yapışkan çıkartmaları kullanarak, iyi ve kötü buldukları yerleri hava görüntüsü ve lejant

üzerinde işaretlemişlerdir. Eş zamanlı olarak çalışmanın yürütücüleri sorduğu sorular ile onları yönlendirmiş, ortamda oluşan etkileşim ve öğrenme ortamı ile çocukların katılımı pekiştirilmiştir.

Çocukların yaşadıkları yerler ile ilgili güvenli ve güvensiz buldukları yerleri tespit etmek amacıyla da haritalama kullanılabilir. Örneğin, çocukların okula giderken izledikleri yol üzerinde güvenli ve güvensiz noktaları anlamak üzere yapılmış bir çalışma mevcuttur. Güney Afrika'da gerçekleştirilen bu haritalamada, çocuklar yine yapışkanlı çıkartmalar kullanarak, kırmızı renkli olanlar ile yolları üzerinde güvensiz olduğunu düşündükleri noktaları, yeşil renkliler ile güvenli noktaları işaretlemişlerdir (Ngidi ve Essack, 2022: 5).

Katılımcı haritalamanın çok yönlü oluşu ve gücü, göreceli kolaylığı, katılımcılara sağladığı eğlence ve katkı sağlayabildikleri için hissettirdiği doyum, pek çok paydaş tarafından kullanılabilir oluşu, yaygın bir yöntem haline gelmesini sağlamıştır (Chambers, 2006: 2). Mekâna, çocukların gözünden bakma imkânı veriyor olması, kent-çocuk çalışmalarında tercih edilmesine sebep olmaktadır.

2.2. Katılımcının Pasif Olduğu Yöntemler

2.2.1. Gözlem

Doğal veya yapılandırılmış bir ortamda kişilerin tutum ve davranışlarını incelemek için kullanılan gözlem yöntemi, nitel araştırma yöntemleri arasında en çok başvurulan tekniklerden biridir. Yıldırım'ın (2017: 117), tanımına göre; gözlem, bir eylemin ya da olgunun ortaya çıktığı ortamda dinlenmesi ve gözlemlenmesi yoluyla veri toplamaya dayanan, amaçlı, seçici ve sistematik bir teknik olup, araştırmacının, belirli bir davranışa ilişkin ayrıntılı, kapsamlı ve zaman yayılmış bir resim elde etmek istediğinde, bireylerin görüşlerinden çok davranışlarına odaklanıldığı durumlarda veri toplamak için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Adler ve Adler (1994: 389), gözlemi, sosyal ve davranış bilimlerindeki "tüm araştırma yöntemlerinin esas temeli" olarak nitelendirmiştir.

Bilimsel araştırmalarda gözlem yöntemleri şu şekilde sıralanır (İstanbul Boğaziçi Enstitüsü, 2022):

1. Katılımcı gözlem yöntemi; araştırmacının gözlemlediği gruba katılması ve onlarla beraber faaliyet ve etkinlikler içinde yer alması şeklinde uygulanmaktadır. Çalışma öncesinde gruba bilgilendirme yapılarak izin alınır. Araştırmacı gözlemlediği verileri kayıt altına alır ve bunları analiz eder.

Katılımcı gözlem, bir yandan profesyonel mesafeyi korurken, bir yandan da çalışmanın yapıldığı bireylerin yaşamlarına araştırmacının katılımını birleştirmesi bakımından eşsizdir. Bu bakımdan gözlem, çalışmaya konu olan insanların davranışlarını ve ilişkilerini algılama eylemi olarak da tanımlanabilir (Aydın, 2018: 7).

2. Katılımcı olmayan gözlem yöntemi; araştırmacının gözlem yapacağı sahada bulunarak, grubun faaliyetlerine katılmadan uzaktan gözlem yapmasıdır. Bu gözlem türünde, gözlemlenen gruba hiçbir etkide bulunmadan, onları doğal ortamlarında gözlemlemek amaçlanır (Yıldırım, 2017: 120).
3. Gizil gözlem yöntemi; araştırmacının varlığını belli etmeden, katılımcıları doğal ortamlarında gözlemlemesidir. Katılımcılar, gözlemlendiklerini düşünmediklerinden araştırmacı tarafından hiçbir şekilde etkilenmezler (İstanbul Boğaziçi Enstitüsü, 2022).

Bu yöntemin araştırmacıya sağladığı avantajlara bakıldığında; verinin kaynağı konusunda bir kuşku bırakmaması, gözlem doğal çevrede yapıldığından verinin gerçek durumu yansıtır olması, katılımcıların kendi beyanlarının ötesinde bilgilere ulaşmaya imkân verebilmesi, sayılabilir (Yıldırım, 2017: 120).

Gözlem ile ilgili en zayıf yönlerinden biri, tamamen tarafsız bir bakış açısı ile yaklaşmanın zorluğudur. Çünkü araştırmacı kendi deneyimlerinden, araştırma konusuna ilişkin sahip olduğu bilgilerden ve

gözlemlediği gruba dair ön yargılarından etkilenebilir (İstanbul Boğaziçi Enstitüsü, 2022). Objektif olamama durumu, gözlemi yapan araştırmacıdan kaynaklanabileceği gibi, sebep yapılan yorumların araştırmacıdan araştırmacıya değişebilmesi de olabilir. Bunun önüne geçebilmek için, birden fazla araştırmacının gözlem yapması, kayıtların birden fazla analist tarafından değerlendirilmesi, çıkarımlara sağlam gerekçeler sunulabilmesi uygulanabilir. Bazı araştırmalarda sonuçlara ulaşabilmek için uzun süre gözlemin sürdürülmesi gereklidir. Bunlara ilave olarak, doğal çevrede gözlem yapmaya çalışan araştırmacı, verileri etkileyebilecek bazı dış faktörleri kontrol edememektedir (Yıldırım, 2017: 120-121).

Nitel araştırma yapan sosyal bilimciler hem insan faaliyetlerinin hem de bu faaliyetlerin gerçekleştiği fiziksel ortamların gözlemcisidir (Angsino ve Rosenberg, 2013: 151). Mayoux'un ifadesine göre, gözlem; beklenmedik, sıra dışı ve söylenmemiş olanı yakalamaya yaramaktadır (United Diversity Coop., 2020). Clark'ın tespiti ise, gözlemin çocukların hayatından detayları ortaya çıkarmaya yardımcı olan bir yöntem olarak, çocukların hayatlarına ilişkin yetişkin bakış açısına dayandığı yönündedir (2005: 5). Katılımcıların yaptıkları ile yaptıklarını söyledikleri şeylerin uyumunu kontrol edebilme fırsatı verebildiği için, çocuklar ile yapılan çalışmalarda kullanılması, diğer yöntemler ile toplanmış veriyi beslemek açısından yararlı olabilmektedir.

2.2.2. Verinin İkincil Kaynaklardan Toplandığı Yöntemler

Araştırma konusuna göre, bazı durumlarda ikincil kaynaklardan veri toplamak da mümkün olabilmektedir. Resmi ya da yarı-resmi yayınlar, kurumsal veriler, kişisel kayıtlar, medya, arama motorlarından elde edilen veriler ve önceki çalışmalar, ikincil verilerin derlenebileceği önemli kaynaklardır. En önemli avantajları, araştırmacıya zaman ve maliyet kazandırma, periyodik araştırmalara imkân verme ve bölgesel karşılaştırma yapmaya olanak verme olarak sıralanabilir. Öte yandan, verinin kullanıma hazır olmaması, formatının yapılmak istenen çalışmaya uygun olmaması, güvenilirliğinin sorgulanmasının gerekliliği, verinin güncel bir çalışma için geçerliliğini yitirmiş olması, kişisel kayıtların yanlılıkla hazırlanmış olma ihtimalinin bulunması gibi dezavantajlarla karşılaşabilmektedir (Yıldırım, 2017: 102-104).

Çocuklar ile ilgili verinin kaynağı aileler, öğretmenler ve onlara bakım veren diğer yetişkinler de olabilmektedir. Genellikle bu veri toplama yöntemi, çocuktan dolaysız olarak alınan verileri beslemek ve desteklemek için ikincil bir yöntem olarak kullanılabilir. Ancak bazı durumlarda, bu kişiler cevaplarında, objektif olamayarak kendi görüşlerini aktarabilmekte ya da çocukların hislerini tam olarak kavrayamamaktadırlar. Ebeveynlerin çocuklar okuldayken yaşadıklarına şahit olamamaları gibi, genel olarak çocuklar hakkında bilgi alınabilecek bakım verenlerin ve diğer yetişkinlerin çocuklar ile aynı ortamda olmadıkları zamanlarda onların neler yaşadıkları hakkında fikir sahibi olamamaları, soruların yöneltildiği ilgili konularda çocuklar hakkında gerçekçi ve doğru bilgi aktarabilmelerini engelleyebilmektedir.

Yukarıda bahsi geçen ikincil veri kaynakları, araştırmanın amacına uygun olarak doğru bir yöntem kullanılarak toplanmış olan birincil veriyi beslemek için kullanılabilir. Docherty ve Sandelowski'nin de belirttiği gibi "Çocuklar kendileri hakkında en iyi bilgi kaynaklarıdır." (1999: 177).

3. Çocukların Sosyal Araştırmalara Katılımında Etik

Zaman içinde çocukların katılımcı olarak dahil olduğu sosyal araştırmalarda kullanılan yöntemlerde çeşitlilik artmıştır. Genellikle yetişkinler ile yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemlerin yanına çocuğun kendini ifade etmesini kolaylaştıran farklı yaklaşımlar eklenmiştir. Tüm bu sosyal araştırma metodlarının geneline bakıldığında, çocuğun güveninin kazanılması ve katılımının değerli olduğunun hissettirilmesi gibi bazı ortak özelliklere sahip oldukları ve seçilen yöntemin uygulanması sırasında dikkat edilmesi gerekli noktaların bulunduğu görülmektedir. Tüm bu hususlar çocuk haklarının gözetilmesini de içeren etik başlığı altında toplanmaktadır. Literatür incelendiğinde, çocuk katılımı söz konusu olduğunda etik kavramının üzerinde hassasiyetle durulan, farklı sivil toplum örgütleri ve

akademik kuruluşlar tarafından hazırlanan çalışmalarda ele alınmış bir konu olduğu görülmektedir. Özde benzer olmakla birlikte, çeşitli çalışma ve rehberlerde sosyal araştırmalara çocuk katılımında etik kavramı farklı başlıklar altında ele alınmıştır.

Sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin ortak çalışması sonucu, 2012 yılında hazırlanan, “International Literature Review: Ethical Issues in Undertaking Research with Children and Young People - Çocuk ve Gençlerle Yürütülen Araştırmalarda Etik Konular” isimli rehberde de çocuklarla araştırma yaparken dikkat edilmesi gereken etik kurallar anlatılmaktadır. Bu rehberde temel etik konular;

1. Bilgilendirilmiş onam,
2. Çocukların korunması,
3. Anonimlik ve gizlilik,
4. Araştırma katılımcılarına ödeme yapılması, şeklinde başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

Bilgilendirilmiş onam, araştırmacının potansiyel katılımcıya gerekli bilgileri vermesini, potansiyel katılımcı tarafından bunların anlaşılmasını ve buna bir karşılık vermesini içerir (Powell ve diğerleri, 2012: 13). Bahsedilen bilgiler, araştırmanın amacını, ne kadar süreyi kapsayacağını ve nasıl bir sorumluluğun söz konusu olduğunu, sonuçların kimlerle paylaşılacağını, geri bildirim olup olmayacağını ve gizlilik sözü verilip verilmeyeceğini içermelidir (Hill, 2005: 69). Potansiyel katılımcı bu bilgilere sahip olduktan sonra, araştırmaya dahil olma ya da olmama kararını almalı ve gerekli onayı vermelidir.

Çocukların korunması başlığı altında kastedilen, faydalı olma ve zarar vermeme etik ilkeleridir. Çocukların, araştırmadan kaynaklanabilecek potansiyel zararlardan korunması ve sonuçlardan faydalanmalarına olanak sağlanması arasındaki dengenin önemine vurgu yapılmaktadır.

Gizlilik, araştırma raporlarında araştırma katılımcılarının kimliğinin belirtilmemesi, bilgilerin aile üyelerine, arkadaşlara veya çocuğun tanıdığı diğer kişilere aktarılmaması, bir grup veya aile üyesinin bir başkası hakkında bir şeyi ifşa etmesi olarak farklı unsurları bulunmaktadır. Katılımcı çocuk tarafından aktarılan bilgilerin gizliliğinin sağlanabilmesi, katılımın sağlandığı ortam ile de ilişkilidir. Çocuklarla yapılan araştırmaların zorluklarından biri, mahremiyete izin veren ve gizliliği koruyan bir mekân üzerinde anlaşmaktır. Genellikle ortam olarak ev ya da okul seçilir ve mekanların ikisinin de alanı kısıtlı olup, katılımcıların sözlerinin kesilmeyeceği ya da kulak misafiri olan birilerinin olmadığı özel bir kısım bulmak zor olabilir (Powell ve diğerleri, 2012: 25-29).

Katılımcılara ödeme yapılması konusunda bir fikir birliği sağlanamamıştır. Katılımın parasal ya da bir çeşit ödül karşılığı olabileceğini düşünenlerin yanı sıra, bunun katılımcı olmanın istenmese de onaylanması ya da araştırmacıların duymak istediği cevapları vermek zorunda hissetmek gibi çeşitli istenmeyen durumlara sebebiyet verebileceği fikrinde olanlar da bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar ise, katılıma yönelik bir teşvik olarak algılanmaması veya muhtemel rızayı etkilememesi için, araştırma bitene kadar bu konuda katılımcılara bilgi vermeksizin, tamamlandığı zaman bir hediye vermeyi ya da ödeme yapmayı tercih etmektedirler. (Powell ve diğerleri, 2012:29-31)

Etik başlığı altında yer verilen ilkelere uygun şekilde sürdürülen sosyal araştırmalarda, çocukların kendilerini güvende ve rahat hissedebilecekleri bir ortamın da oluşturulması önem taşımaktadır. Tüm bunlar çocuk katılımına yer verilen araştırmalarda bir araya getirildiğinde, daha sağlıklı bilgi aktarımı sağlanabilecektir.

SONUÇ YERİNE:

“Çocuğun 100 Dili” ifadesi Reggio Emilia Yaklaşımı'nın pedagojik bakış açısını oluşturan Loris Malaguzzi'ye ait bir ifadedir. “Çocuğun kendini ifade etmek için yüzlerce dili var, yeter ki ona bu dillerini kullanma fırsatları tanınsın.”, diyerek, çocuğun 100 dili olduğu gibi, 100 dinlenme şekli olduğuna da dikkat çekmiştir (Edwards ve diğerleri, 1998: 3). Çalışmalarında çocuk katılımına yer

veren araştırmacılar, çocuğun kendisini ifade etme biçimlerinin çeşitlilik gösterdiğini ve onları dinleme ve anlamının sadece onların söylediği sözler ile sınırlı olmadığını göz önünde bulundurmalarıdır (Tan, 2019: 64). Bu durum, onlara ulaşabilmek, onlardan kendilerine dair veriyi alabilmek için araştırmacıların kullandığı yöntemlerin de çeşitlilik göstermesine olanak sağladığı gibi, gerekli de kılmaktadır.

Yukarıda özetlenmeye çalışıldığı gibi, çocuklara katılımcı olarak yer verilen araştırma ve çalışmalarda, birçok farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunların her birinin güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. İstenilen veriye ulaşmanın mümkün olabilmesi için, araştırma konusuna göre doğru yöntemin seçilmesi gerekmektedir. Yöntemler incelendiğinde, görsel algı, sözlü ifade gücü, yazılı ifade kabiliyeti, çizim yeteneği, topluluk içinde rahat hissedebilme gibi, katılımcıya ait, birbirinden çok farklı kişilik özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bazı çocukların sözlü ifadesi, diğerlerinin çizim ile kendini anlatımı güçlü olabilirken, bir başkası sözel ve görsel yöntemler ile rahat hissedemeyerek, yazılı olarak sunulmuş sorular ile baş başa kaldığında daha güçlü bir anlatım ve veri aktarımı ortaya koyabilmektedir. Katılımcı olan çocuk ile, güçlü olan yönünün buluşturulabildiği bir katılımcı-yöntem eşleştirmesi yapılabildiğinde, çocuğun kendini en doğru ve rahat şekilde ifade edebileceği; böylelikle, kendisinden konuya ilişkin verinin en verimli şekilde alınabileceği görülmektedir. Ancak bu tür araştırmalar birden çok katılımcı ile yapılmakta, yaş grubunun veya yaşanan çevrenin aynı olması gibi kriterler dikkate alınarak oluşturulan gruplar içinden katılımcılar seçilse bile, her bir çocuğun biricik olma özelliğinden dolayı çalışılan grubun kendini en rahat ifade edebildiği yöntem açısından heterojen olmasının önüne geçilememektedir. Ayrıca, söz konusu kent ve çocuk olduğunda, her bir ögenin dinamik, kendine has eşsiz özellikleri barındıran yapısı gereği, birden çok yöntemin bir arada kullanılması araştırmacıya avantajlar sağlamaktadır.

Katılımın sağlanmasında birden çok yöntemin kullanılması çeşitli şekillerde olabilir. Sosyal araştırmalarda herhangi bir konu ya da bilgi hakkında en az üç bakış açısının toplanmasına üçgenleme "triangulation" denilmektedir (VSO-Voluntary Services Overseas, 2004: 26). Bu kavramı ortaya atan akademisyenlerin başında yer alan Denzin (1994: 6461) "triangulation"ı aynı olgunun incelenmesinde çeşitli araştırma yöntemlerinin uygulanması ve kaynaşması şeklinde açıklamıştır. Bazı kaynaklarda yöntem çeşitlemesi olarak da isimlendirilmiş olan bu yaklaşımın araştırmaya en önemli katkısı, farklı noktalardan ve açılardan bakılmasını sağlayarak, daha kapsamlı ve derin bilgi sunmasıdır. Aynı araştırma sorusunu yanıtlamak için birden fazla araştırma yöntemi ve tekniğinin kullanılması, bir yöntem, tekniğe ve ölçme aracına bağlı olarak bilgi edinmenin sebep olabileceği sınırlılıkları, yanlılığı ve dezavantajları ortadan kaldırabilmektedir (Türnüklü, 2001: 9).

Çocuk katılımında birden çok yöntemin bir arada kullanılmasının değerli örneklerinden biri, Alison Clark tarafından ortaya koyulan "Mozaik Yaklaşımı"dır. Clark, 1999-2000 yılları arasında, İngiltere'de gerçekleştirdiği çalışmada, okul öncesi eğitim gören 3 ve 4 yaşındaki çocukların kendi eğitim ortamları hakkında düşünceleri ve bu mekandaki günlük yaşantıları hakkında bilgi toplayabilmek amacıyla, farklı katılım yöntemlerini bir arada kullanmıştır. Bu çalışmada;

1. Gözlem,
2. Birebir ya da Grup Görüşmeleri,
3. Fotoğraf Makinelerinin Kullanımı,
4. Alan Gezileri,
5. Haritalama,
6. Çalışanlar ve Ebeveynlerle Görüşmeler, yöntemleri bir arada kullanılmıştır.

Böylelikle geleneksel gözlem ve görüşme araçlarını çocukların katılımında kullanılan daha güncel metodlar ile bir araya getirerek, çoklu yöntemi uygulamıştır (Clark, 2005: 4). Katılımcı yöntemlerin kullanılmasının çocuklarla iletişim kurmak için yeni yollar açtığı, araştırmacıların ve uygulayıcıların çocuk katılımcılarla çalışırken, yaklaşımlarını basitleştirmek yerine farklı ve esnek düşüncülerinin gerekli olduğu yorumunu yapmıştır (Clark, 2005: 10-11).

Benzer bir şekilde Türkiye’de yapılan, birden çok yöntemin bir arada kullanıldığı, kent ve çocuk üzerine bir çalışma 2010-2011 yılları arasında, Yücel Can Severcan tarafından gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında, yaşları 13 ile 15 arasında olan çocuklarla farklı etkinlik gerçekleştirilmiş, mahallelerini çocuk dostu olarak görüp görmediklerini, nedenleriyle birlikte anlamak amaçlanmıştır. Anket, katılımcı fotoğraflama, GPS çalışması, haritalama, kültürel geziler ve çeşitli atölyeler bir arada kullanılmıştır (Severcan, 2015: 151-153). Bahsi geçen araştırmada, çocukların aktif katılımının sağlandığı yöntemlerin seçildiği görülmektedir.

Sosyal araştırma sırasında çocuk katılımcıların benzer özellikte olması beklenemeyeceğinden, her çocuğun katılım açısından güçlü yönünü yakalayabilmeye de imkân verebileceği için birden çok yöntemin kullanılması ile daha verimli sonuçlar alınabildiği görülmektedir. Böylelikle tekil yöntemlerin yer verildiği çalışmalarda elde edilenden daha güçlü bir veriye ulaşmak mümkün olabilmektedir. Farklı yöntemlerin bir arada kullanılması ile, çocuklar ve kent üzerine yapılan araştırmalarda toplanan veriler bir yapboz parçalarının bir araya gelerek resmi tamamlaması gibi, gerekli olan bilgiyi ortaya çıkarmayı destekleyebilecektir. Bu çalışmada yer verilen sınıflandırmaya göre çocuğun katılımcı rolü ile aktif olarak veya pasif olarak dahil olduğu yöntemlerin bir arada kullanılması araştırmacıya avantaj sağlayacaktır. Bir yandan, araştırma konusuna ve çalışmaya dahil olan çocuklara uygun olduğu belirlenen yöntemler kullanılarak çocukların aktif katılımı sağlanarak çocuğun kendisinden veri elde edilirken, diğer yandan seçilen pasif yöntem ile, bu veriler beslenebilecektir. Böylelikle, yapılan gözlemler ya da çocuğa bakım veren ya da ilgisi olanlar ile yapılan görüşmeler ile, çocuğun kendisini ifade ederken eksik kalan noktalar var ise, tamamlanabilecek, mekân ile ilişkileri daha kapsamlı okunabilecektir.

Mevcut yaklaşımların bir arada, iç içe kullanımı mümkün olduğu gibi, ileride katılımcıların özelliklerine göre, yeni yöntemler de ortaya çıkartılabilir. Böylelikle, çocuk katılımcılardan gelecek veriyi genişletmek için yeni adımlar da atılabilir. Aynı kent gibi, çocuklar da sürekli bir gelişim ve değişim içindedir. Bu durum, özellikle zamana yayılmış çalışmalarda, esnek olabilmeyi, aynı konu üzerine, aynı çocuklar ile çalışılıyor olsa bile, zaman içinde yeni ve farklı yaklaşımlar geliştirmeyi, kullanılan yöntemleri çeşitlendirmeyi gerekli ve önemli kılmaktadır. Bu çalışma ile, kent ve çocuk araştırmalarında kullanılan katılımcı yöntemler, daha önce hazırlanmış olan rehberler ve yapılmış olan uygulamalar incelenerek derlenmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda, uygulama sırasında ortaya çıkacak sonuçlar ışığında, yeni öneriler getirmek mümkün olabilecektir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: [TR] Yazar / yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

[EN] The author(s) declare that they do not have a conflict of interest with themselves and/or other third parties and institutions, or if so, how this conflict of interest arose and will be resolved, and author contribution declaration forms are added to the article process files with wet signatures.

Etik Kurul İzni: Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur, buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir.

Finansal Destek: Finansal bir destek bulunmamaktadır

Teşekkür: --

KAYNAKÇA:

- Abma, T., Breed, M., Lips, S. ve Schrijver, J. (2022). Whose Voice is It Really? Ethics of Photo Voice with Children in Health Promotion. *International Journal of Qualitative Methods*, volume:21, pp. 1- 10.
- Adler, P. A. ve Adler, P. (1994). *Observational Techniques*. In Denzin N. K. ve Lincoln Y. S. (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 377–392). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Akbaş, E. ve Erükçü Akbaş, G. (2019). Çocukluk Sosyolojisinin Özgün Sahası: Çocuklarla Nitel Araştırma. *Çocuk ve Medeniyet*, 2019/1, ss. 149-161.
- Alakuş, A. O. ve Mercin, L. (2009). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alderson, P. ve Morrow, V. (2013). *The Ethics of Research with Children and Young People: A Practical Handbook*. UK: University College London Institute of Education.
- Angrosino, M. ve Rosenberg J. (2013). *Observations on Observation Continuities and Challenges*. In Denzin N. K. ve Lincoln Y. S. (Eds.), *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, ss. 60-71.
- Barraza, L. (1999). Children's Drawings About the Environment. *Environmental Education Research*, Vol. 5, No. 1, pp. 49-66.
- Boyden, J. ve Ennew, J. (1997). *Children in Focus - A Manual for Participatory Research with Children*. Stockholm: Radda Barnen.
- Brady, L. ve Graham, B. (2018). *Social Research with Children and Young People*. UK: Bristol University Press.
- Chambers, R. (2006). Participatory Mapping and Geographic Information Systems: Whose Map? Who is Empowered and Who Disempowered? Who Gains and Who Loses? *The Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries*, 25, 2, pp.1-11.

- Clark, A. (2005). "Talking and Listening to Children", Children's Spaces, (ed.) Mark Dudek, Oxford: Architectural Press, pp.1-13.
- Corbett, J. (2009). *Good Practices in Participatory Mapping*. Okanagan: The University of British Columbia.
- Çakırer-Özservet, Y. ve Akıllı, H. (2015). Nevşehir'de Kentsel Dönüşüm Projesinden Etkilenen Çocuklar ve Yerelin Anlamını Çocuk Resimlerinden Çözmek. Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri, *Kayfor 13. Bildiri Kitabı*, ss. 2083-2104.
- Denzin, K. N. (1994). "Triangulation in Educational Research", in T. Husen, ve N. Postlethwaite, (Eds.). *The International Encyclopaedia of Education*, pp. 6461-6466. Pergamon.
- Docherty, S. ve Sandelowski, M. (1999). Focus on Qualitative Methods: Interviewing Children. *Research in Nursing & Health*, 22(2), pp.177-185.
- Edwards, C., Gandini, L. ve Forman, G. (1998). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach Advanced Reflections*. USA: Bloomsbury Publishing.
- Erdemli, I. (2017). *Çocuklar için ve Çocuklarla Birlikte Yapılan Çalışmalarda Etik İlkeler*. Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi.
- Erdoğan, E. ve, Uyan Semerci, P. (2021). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Habib, M. ve Agastya, N. (2021). *Handbook for Children's Participation in Research in Indonesia - Endonezya'da Çocukların Araştırmaya Katılımı İçin El Kitabı*, PUSKAPA - Center on Child Protection and Wellbeing at Universitas Indonesia.
- Hill, M. (2005). Ethical Considerations in Researching Children's Experiences. In Greene S. ve Hogan, D.(Eds.), *Researching Children's Experience*, (pp. 61-86). London: Sage Publications.
- İstanbul Boğaziçi Enstitüsü. (2022). *Nitel Araştırma Yöntemleri*.
<https://istanbulbogazicienstitu.com/nitel-arastirma-yontemleri-nelerdir>
- Johnson, V., Hart, R. ve Colwell, J. (2014). *Steps to Engaging Young Children in Research Volume 1: The Guide*. United Kingdom: Education Research Centre, University of Brighton Funded by the Bernard van Leer Foundation.
- Joint Learning Initiative on Faith & Local Communities (2019). *Transect Walk*. <https://jilflc.com/wp-content/uploads/2019/06/Transect-Walk.pdf>
- Kirk, S. (2006). Methodological and Ethical Issues in Conducting Qualitative Research with Children and Young People: A Literature Review. *International Journal of Nursing Studies*, 44, pp. 1250-1260.
- Kleine, D., Pearson, G. ve Poveda, S. (2016). *Method Guide 8-Participatory Methods: Engaging Children's Voices and Experiences in Research*, United Kingdom: Royal Holloway University of London.
- Köseoğlu, S. A. (2023). Bir İletişim Aracı Olarak Çocuk Resmi ve Özellikleri, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 7, Sayı 1, ss.137-145.

- Mahiri, I. (1998). Comparing Transect Walks with Experts and Local People. *PLA Notes*, Issue 31, pp.4–8.
- Medium, Severcan, Y. C. (2019). *Kent Araştırmaları ve Çocuk Dostu Şehir Girişimlerinde Çocuk Katılımı*, <https://medium.com/beyond-istanbul/kent-ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1-ve-%C3%A7ocuk-dostu-%C5%9Fehir-giri%C5%9Fimlerinde-%C3%A7ocuk-kat%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1-5cc398b4748a>
- Ngidi, N. D. ve Essack, Z. (2022). Mapping the Unsafe School Journey: Rural Primary School Children's Perspectives on Dangerous Social Geographies in South Africa. *International Journal of Educational Development*, Volume 94, 102655.
- Northwood, L. K. (1975). The Impact of Urban Removal from a Child's Point of View. *Western Michigan University The Journal of Sociology and Social Welfare*. Volume:3, Issue:2, pp.224-241.
- Powell, M. A., Fitzgerald, R., Taylor, N. ve Graham, A. (2012). International Literature Review: Ethical Issues in Undertaking Research with Children and Young People (Literature Review for the Childwatch International Research Network). Lismore: Southern Cross University, Centre for Children and Young People / Dunedin: University of Otago, Centre for Research on Children and Families.
- Prior, J. ve Herwegen, J. V. (2020). *Çocuklar Üzerinde Uygulamaya Dayalı Araştırma*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Puttkamer, L.(2017a). Participatory Methods:Auto-Photography. <https://parcitypatory.org/2017/11/13/autophotography>
- Puttkamer, L.(2017b). Participatory Methods: *TransectWalks*. <https://parcitypatory.org/2017/10/29/transect-walks/>
- Sancar, F. (2005). Participatory Photography: Children's Voices in Municipal Planning. *Participatory Learning and Action*, 52 August, pp: 27-36.
- Sancar, F. ve Severcan, Y. C. (2010). Children's Places: Rural-Urban Comparisons Using Participatory Photography in the Bodrum Peninsula, Turkey, *Journal of Urban Design*, 15:3, pp: 293-324.
- Şahin, B. E. ve Dostoğlu, N. (2014). Erken Çocukluk Döneminde Çocukların Araştırma Sürecine Katılımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt:7, Sayı:35, ss: 609-620.
- Severcan, Y. C. (2015). Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı ve Yaşanılan Çevrelerin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği. *İdeal Kent*, Sayı 17, ss. 140-181.
- Siagian, C. ve Habib M. (2021). Handbook for Children's Participation in Research in Indonesia. Puskapa.
- Tan, P. (2019). Listening to Young Children: A Mosaic Approach - Research Perspectives from two Children And Dinosaurs, *Simon Fraser University Educational Review*. Vol. 12 No.2 2019, pp.64-78.
- Turner, B. S. (2020). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Türnüklü, A. (2001). Eğitimbilim Alanında Aynı Araştırma Sorusunu Yanıtlamak İçin Farklı Araştırma Tekniklerinin Birlikte Kullanılması. *Eğitim ve Bilim*, Cilt.26, Sayı.120, ss: 8-13.

Unicef Türkiye (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*.

<https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

United Diversity Coop. Mayoux, L. (2020). *Qualitative Methods*.

https://library.uniteddiversity.coop/Measuring_Progress_and_Eco_Footprinting/QualMethods.pdf

Uslu, F. ve Demir, E. (2023). Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), ss: 289-299.

VSO -Voluntary Services Overseas (2004). *Participatory Methods. Participatory Approaches: a Facilitator's Guide*, London: VSO.

<https://www.participatorymethods.org/resource/participatory-approaches-facilitators-guide>

Yavuzer, H. (2017). *Çocuk ve Resim. Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, İ. E. (2017). *İstatistiksel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

The city is a structure that evolves and changes over time, shaped either through planning or organically, to meet the needs of its inhabitants. Its users are the source of its vitality and there is a strong interaction between them and the city. Due to this interaction, it is important to include participation at the necessary stages within the planning and decision-making processes related to the city. Including various segments of the population in planning, transformations, or evaluations of existing practices provides positive outcomes for public involvement. It has been observed that interventions made without considering participation do not align with the final users, are inadequate in solving problems and have incomplete findings. Including children, who are among the vulnerable and disadvantaged social groups, as much as representing different socio-economic classes, has been observed to yield positive outcomes.

This article aims to provide a general overview of the methods used in child participation in social research related to the city and to present a summary roadmap for researchers.

Research Questions:

Why is participation important in urban and child studies? What participatory social research methods can be used to ensure child participation in urban and child studies? What are the advantages and disadvantages of participatory social research methods used with children? Is it more advantageous to select a single method or to use multiple methods together in urban and child studies?

Literature Review:

In this context, a literature review was conducted to examine methods used by various researchers and academics to ensure child participation in urban and child studies. Additionally, commonly used research methods and guides and booklets on child participation were reviewed. This phase aimed to identify the advantages and disadvantages of the methods used. Furthermore, comments by

researchers on the positive or negative contributions of the participatory methods to the research were also considered.

Methodology:

This study aims to provide a summary roadmap of the methods used in child participation in urban social research. Initially, the importance of children's participation in urban research is emphasized. The steps followed in these studies are generalized and a classification is made based on whether child participation is active or passive. The most commonly used participatory methods are compiled with their applications, advantages and disadvantages. Ethical considerations in applying these methods are also addressed. Finally, a general evaluation is made and the advantages of using multiple methods together instead of a single method are supported with examples.

Results and Conclusions:

In decisions, plans, transformations or impact measurements related to the city, which is a social entity living beyond its physical structures with the needs, desires, cultures and habits of its users, participation is crucial. It has been observed that interventions made without considering participation do not align with the final users, are inadequate in solving problems and have incomplete findings. It is particularly important to include children, who are among the vulnerable and disadvantaged social groups and are more affected by their environment compared to adults. Child participation can be defined as children regularly and continuously expressing their views and engaging in decision-making processes that affect them at various stages of participation.

Since it is not expected that child participants will have similar characteristics during social research, using multiple methods can allow for capturing each child's strengths in participation and lead to more efficient results. Thus, it is possible to obtain stronger data compared to studies that use single methods. By using different methods together, data collected in research on children and cities can support revealing the necessary information, like how puzzle pieces come together to complete a picture. According to the classification provided in this study, using methods where children participate either actively or passively will provide advantages to researchers. On one hand, methods deemed suitable for the research topic and the children involved can be used to obtain data directly from the children, while on the other hand, passive methods can complement this data. In this way, any gaps in the child's expression can be filled through observations or interviews with caregivers or those involved, providing a more comprehensive understanding of the child's relationship with their environment.

It is possible to use existing approaches together or to develop new methods according to participants' characteristics in the future. This can lead to new steps for expanding data from child participants. Like the city, children are also in continuous development and change. This situation, especially in longitudinal studies, makes it necessary and important to remain flexible and develop new and different approaches over time, even if working with the same children on the same topic, and to diversify the methods used.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET³

Çalışmanın Amacı:

Kent, insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, planlanarak ya da organik olarak şekillenen, zaman içinde gelişen ve değişen bir yapıdır. Kullanıcıları canlılığının sürmesinin kaynağıdır ve kent ile aralarında güçlü bir etkileşim vardır. Bu etkileşim nedeniyle; kente dair planlama ve karar

³ Önder, K. (2018). The Market Power Of Turkey's Imported Tobacco Market, MAKU IIBFD 5(2), 341-350.

mekanizmasının adımları içinde gerekli olan aşamalarda katılıma yer verilmesi önem taşımaktadır. Hazırlanan planlarda, uygulanan dönüşümlerde ya da mevcut uygulamaların değerlendirilmesinde farklı kesimleri de sürece dahil ederek halkın katılımı olumlu edinimler sağlamaktadır. Karar vericiler ya da yetkililer tarafından, katılım gözetmeksizin hayata geçirilen müdahalelerin, nihai kullanıcılar ile uyum sağlayamadığı, sorunlara çözüm getirmekte yetersiz kaldığı, yapılan tespitlerin eksik olduğu görülmektedir. Farklı sosyoekonomik sınıfların temsili kadar, kırılgan ve dezavantajlı sosyal grupların başında yer alan çocukların da sürece dahil edilmesinin pozitif çıktıları gözlemlenebilmektedir.

Bu makale ile, kente dair sosyal araştırmalarda çocuk katılımında kullanılan yöntemler üzerine genel bir bilgilendirme yapılarak, araştırmacılar için özet bir yol haritası ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları:

Kent ve çocuk çalışmalarında katılım neden önemlidir? Kent ve çocuğa dair çalışmalarda, çocuk katılımını sağlarken hangi katılımcı sosyal araştırma yöntemleri kullanılabilir? Çocuklar ile yapılan çalışmalarda kullanılan katılımcı sosyal araştırma yöntemlerinin avantaj ve dezavantajları nelerdir? Kent ve çocuk çalışmalarında tekil yöntemler seçmek mi, birden çok yöntemi bir arada kullanmak mı daha avantajlıdır?

Literatür Araştırması:

Bu bağlamda, literatür araştırması yapılarak, çeşitli araştırmacı ve akademisyenler tarafından hazırlanmış, kent ve çocuk çalışmalarında, çocuk katılımını sağlamak için kullanılan yöntemler incelenmiştir. Ayrıca, kullanımı yaygın olan araştırma yöntemleri ve çocuk katılımı üzerine hazırlanmış rehber ve kitapçıklar taranmıştır. Bu aşamada, kullanılan yöntemler avantajları ve dezavantajları ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, araştırmacıların, kullanılan katılımcı yöntemin araştırmaya olumlu-olumsuz katkısı üzerine yapmış oldukları yorumlar da dikkate alınmıştır.

Yöntem:

Kente dair sosyal araştırmalarda çocuk katılımında kullanılan yöntemler üzerine özet bir yol haritası ortaya koymak amaçlayan bu çalışmada, öncelikle kentsel araştırmalara çocukların katılımının önemi vurgulanmış, ardından bu çalışmalarda izlenen adımlar genellenmiş, çocuk katılımının aktif ya da pasif oluşuna göre bir sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflandırma içinde kullanımı en yaygın olan katılımcı yöntemler; uygulanışları, sağladıkları avantajlar ve barındırdıkları dezavantajlar ile derlenmiş, bu yöntemlerin uygulanmasında dikkat edilmesi gerekli olan hususlara etik başlığı altında yer verilmiştir. Son olarak genel bir değerlendirme yapılarak tek bir yöntem yerine birden çok yöntemin bir arada kullanılmasının sağladığı avantajlar verilen örneklerle desteklenerek belirtilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme:

Üzerinde barındırdığı fiziksel yapıların ötesinde; kullanıcılarının ihtiyaçları, istekleri, kültürleri, alışkanlıkları ile yaşayan, sosyal bir canlı olan kente dair alınan tüm kararlarda, hazırlanan planlarda, uygulanan dönüşümlerde ya da etkilerin ölçülmesinde katılımın sağlanması büyük önem taşımaktadır. Karar vericiler ya da yetkililer tarafından, katılım gözetmeksizin hayata geçirilen müdahalelerin, nihai kullanıcılar ile uyum sağlayamadığı, sorunlara çözüm getirmekte yetersiz kaldığı, yapılan tespitlerin eksik olduğu görülmektedir. Özellikle, kırılgan ve dezavantajlı sosyal grupların başında yer alan ve yetişkinlere kıyasla içinde bulunduğu mekândan etkilenme eğilimi daha yüksek bir grup olan çocukların da sürece dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuk katılımı, çocukların kendilerini etkileyen karar alma süreçlerine, katılımın değişik aşamalarında, düzenli ve sürekli bir şekilde görüş bildirmesi ve katılması, olarak tanımlanabilir.

Sosyal araştırma sırasında çocuk katılımcıların benzer özellikte olması beklenemeyeceğinden, her çocuğun katılım açısından güçlü yönünü yakalayabilmeye de imkân verebileceği için birden çok yöntemin kullanılması ile daha verimli sonuçlar alınabildiği görülmektedir. Böylelikle tekil yöntemlerin yer verildiği çalışmalarda elde edilenden daha güçlü bir veriye ulaşmak mümkün olabilmektedir. Farklı yöntemlerin bir arada kullanılması ile, çocuklar ve kent üzerine yapılan araştırmalarda toplanan veriler bir yapboz parçalarının bir araya gelerek resmi tamamlaması gibi, gerekli olan bilgiyi ortaya çıkarmayı destekleyebilecektir. Bu çalışmada yer verilen sınıflandırmaya göre çocuğun katılımcı rolü ile aktif olarak veya pasif olarak dahil olduğu yöntemlerin bir arada kullanılması araştırmacıya avantaj sağlayacaktır. Bir yandan, araştırma konusuna ve çalışmaya dahil olan çocuklara uygun olduğu belirlenen yöntemler kullanılarak çocukların aktif katılımı sağlanarak çocuğun kendisinden veri elde edilirken, diğer yandan seçilen pasif yöntem ile, bu veriler beslenebilecektir. Böylelikle, yapılan gözlemler ya da çocuğa bakım veren ya da ilgisi olanlar ile yapılan görüşmeler ile, çocuğun kendisini ifade ederken eksik kalan noktalar var ise, tamamlanabilecek, mekân ile ilişkileri daha kapsamlı okunabilecektir.

Mevcut yaklaşımların bir arada, iç içe kullanımı mümkün olduğu gibi, ileride katılımcıların özelliklerine göre, yeni yöntemler de ortaya çıkartılabilir. Böylelikle, çocuk katılımcılardan gelecek veriyi genişletmek için yeni adımlar da atılabilir. Aynı kent gibi, çocuklar da sürekli bir gelişim ve değişim içindedir. Bu durum, özellikle zamana yayılmış çalışmalarda, esnek olabilmeyi, aynı konu üzerine, aynı çocuklar ile çalışılıyor olsa bile, zaman içinde yeni ve farklı yaklaşımlar geliştirmeyi, kullanılan yöntemleri çeşitlendirmeyi gerekli ve önemli kılmaktadır.